

Jag har läst

Shamanens sång – om en oundviklig människa

Av Jan Lidbeck
(2011)

Pia Hellertz – maj 2013

Jan Lidbeck är överläkare vid Sektionen för specialiserad smärtrehabilitering och Kompetenscentrum (område smärta) vid Rehabiliteringsmedicin på Skånes universitetssjukhus (SUS) i Lund. Han är också specialist i internmedicin (med.dr., vilket innebär att han har skrivit en doktorsavhandling), i allmänmedicin, i socialmedicin och i smärtlindring (Puh! Hur hinner vissa människor?) Han har varit verksam i ett 40-tal år. Han är född 1946 och är således 67 år. Han har nu skrivit ett mycket välskrivet, spännande och känslostarkt samhällsmedicinskt drama eller en medicinsk thriller med satiriska inslag, som bygger på verkligt underlag. En CV på hemsidan www.shamanenssang.se visar en mycket omfattande skriftlig produktion i huvudsak inriktad mot smärta.

Undersökningar visar att cirka 75 procent av alla patienter som söker läkarvård för kronisk smärta har en negativ uppfattning om sjukvården. De berättar att de bemöts som om de var "inbillningssjuka". Det är vanligtvis kvinnor som har dessa smärtor. Jag minns diagnoserna SVBK (Sveda-Värk-Bränn-Kärringar) eller TPL (Tomtar På Loftet). Många läkare vill hjälpa men har inte fått utbildning och inga bra metoder och de blir själva utbrända. Jan Lidbeck menar att det beror på att sjukvården styrs av ett biomedicinskt paradig och har svårt att ha den helhetssyn som arbetet med smärtpatienter kräver.

En avhumaniserad sjukvård

Jan Lidbeck har byggt upp sin bok utifrån verkliga erfarenheter hos smärtpatienter och kollegor. Det är en mycket suggestiv och spännande bok som ibland lockar fram tårar som gör det svårt att läsa. Och jag känner "*Tack Gode för att jag slipper uppleva detta*" och jag känner glädje när jag hör vänner som omhändertagits på ett bra och kompetent sätt av sjukvården. Med tanke på alla diskussioner som förts på senare tid om Försäkringskassan och försäkringsläkarnas allt restriktivare syn på sjukpenning, ett synsätt som Jan Lidbeck förklarar och beskriver på ett förtvivlat sätt, så tycker jag att boken är en *mycket* angelägen läsning för många målgrupper. Det gäller framförallt läkare och sjukvårdspersonal, men även politiker och makthavare på alla nivåer. Och jag är också övertygad om att om vanliga medborgare läser så får de – förutom en stunds mycket fascinerande läsning – råg i ryggen att kräva förändringar och att sätta ner foten och reagera vid inhumant bemötande, om de orkar trots sin smärta. Och sen söka en annan läkare.

Åter igen som på så många andra områden i samhället handlar det om kortsiktiga ekonomiska implikationer, men jag är övertygad om att de kommer bli dyra på längre sikt. Och det handlar om en cynisk och negativ människosyn, "*människor vill inte arbeta, de vill gå på bidrag*". Men Försäkringskassans arbetssätt har väckt mycket stark kritik och i april i år

skriver en webbtidning¹ ”Försäkringskassan ska börja lita på folk i höst. Det lovade kassans generaldirektör Dan Eliasson när han presenterade fyra konkreta förbättringsförslag på tisdagen.”

Shamanens sång

Berättelsen börjar i Burundi². Läkaren Martin Lehman har flytt det inhumana sjukvårdssystemet i Sverige.

”Det som skrämde honom mest var människosynens officiella brutalisering. Hårdare tag mot psyksikt sjuka, arbetslösa och sjukskrivna hade blivit självklara inslag i den politiska agendan. Insatserna mot de redan utsatta, de som inte förmådde höja sina röster, hade sanktioneras av statsmakten med stöd från båda de politiska lägren.”

Han hade dels arbetat med Läkare Utan Gränser men var nu anställd inom UNDP, United Nations Development Programme, vars verksamhet är biståndsarbete. Av en slump hamnar han i en situation då han får möjlighet att rädda livet på en flicka, som visar sig vara barnbarn till byns shaman, Goma. Flickan hette Habimana som betydde ”Gud finns”. Shamanen får stor betydelse för den fortsatta berättelsen. Berättelsen om Martin Lehmans liv i Afrika är så fascinerande och detaljrik att jag undrar om Jan Lidbeck själv haft erfarenheter av att arbeta som läkare i Afrika. Jag hittar inget på webben om det.

I Sverige

Martin Lehmans dotter Johanna är sjuksköterska i Lund. Hon råkar en dag ut för en trafikolycka och får en svår whiplashskada och tvingas söka vård. Hon blir alltså en av dessa smärtpatienter som av läkare betraktas som inbillningssjuk. Hennes smärta blir värre och värre och hon skickas mellan olika läkare och avdelningar inklusive psykiatrin. Hon blir mycket illa bemött av inkompetenta läkare och blir mer och mer förtvivlad. Försäkringskassan hotar med att sluta betala ut sjukpenning eftersom ”det har visat sig vara bättre för smärtpatienter att arbeta”. Hon försöker arbeta men hennes händer orkar inte hålla de lättaste verktyg och hennes kropp är fylld av smärta. Hon beskrivs bland annat med diagnosen fibromyalgi, men också med andra diagnoser. Till historien hör också att hon inte får ut något på försäkringen eftersom det blir ”klarat” att hennes värk inte har med trafikolyckan att göra eftersom hon haft ”tecken på smärta” före olyckan, en fabricering av försäkringsbolagets utredare. Till slut ger hon upp och tar hon avsked av livet genom att dränka sig. På stranden lämnar hon sina kläder och en väska med en dagbok.

Bokens kapitel varvas med trovärdiga e-postkopior på korrespondensen mellan Martin Lehman och hans dotter. Även Martin är sjuk och blir under denna period svårt sjuk i

¹ <http://www.kollega.se/?c=17448>

² En stat i Östafrika gränsande till Kongo-Kinshasa, Rwanda och Tanzania

leukemi. Ingen av dem vill oro den andre så ingen av dem får den andres situation helt klar för sig. Han orkar inte åka hem till Sverige och hjälpa sin dotter. Så får han veta att hon har tagit sitt liv och nu får han enorma skuld känslor och ger han sig hem till Sverige och Lund.

Men innan han reser träffar han shamanen och berättar för honom vad som hänt. Och han får då några goda råd om att ”kämpa mot ondskans hjul”. Och som läsare blir man enormt nyfiken på vad det konkret är för råd. Men det får man inte veta förrän i slutet på boken.

Eftersom Johanna har tagit sitt liv redan efter halva boken så kan man som läsare ana att resten kommer att handla om någon form av uppgörelse och boken blir ändå mer spännande. Jag kunde inte lägga ifrån mig den.

I Sverige råkar Martin träffa en gammal studentkamrat från läkarutbildningen, en kvinna som får en viktig betydelse för fortsättningen av berättelsen.

Associationer

När jag läser får jag associationer till ett par av mina absoluta läs- och filmfavoriter. Dels Leif GW Perssons mardrömspolis Evert Bäckström som på Wikipedia träffande beskrivs som *”en cynisk och fördomsfull person som fullständig saknar goda egenskaper. Han är rasist, sexistisk, homofob, han har dålig hygien, är överviktig, oärlig och egoistisk.”* En av Jan Lidbecks läkare som Johanna träffar, är en mardrömsläkare av samma typ som Bäckström, och jag kan väl ärligt säga att jag njöt av att läsa om Martins lyckade vendetta mot honom. (”Fader, förlåt...”)

Den andra associationen jag får är till filmen *”Greven av Monte Christo”*, om Edmond Dantès som vistas oskyldigt i fängelse en massa år och där träffar en medfånge som ger honom en skattkarta till en enorm skatt, med vilken Dantès sen kan genomföra sin enormt raffinerade vendetta. Martin Lehman ligger inte långt från i raffinemang. Och man kan säga att de råd och de verktyg Martin får av shamanen blir en liknande skatt, även om det inte handlar om guld utan om något helt annat.

Läkares arbetssituation

Boken ger en skrämmande inblick i många läkares arbetssituation.

”Läkare mådde sämre än befolkningen i övrigt. Det fanns hundratals rapporter om arbetsskador i form av självförakt, förlorad empati och störda patientrelationer, utmattningssyndrom och spruckna äktenskap. Missbruk och självmord var inte ovanliga. Ingenting av detta hade man förberett honom på under läkarutbildningen. Det diskuterades inte läkare sinsemellan och arbetsgivaren hade aldrig brytt sig. Men problemen fanns där och förblev olösta. Många utvecklade en destruktiv cynism. Han mötte dem överallt och undrade om han själv var drabbad.”

De människor som mer än andra bör ha energi, engagemang, empati och en stark känsla för sina lidandesdrabbade medmänniskor ”mår sämre”, blir cyniska, brister i empati och blir deprimerade. Det är verkligen hög tid att ställa krav på politiker och höga chefer inom Landstingen. Läkares situation talas det inte så mycket om i media, däremot höjer sjuksköterskor och vårdbiträden rösterna för förbättringar och ökade resurser. Dessutom kommer allt högre krav från medborgarna. Hotet mot samhällsordningen ökar, men inte från terrorister eller kriminella, utan från ”de långtidssjuka”, skriver Jan Lidbeck.

Politikernas strategier

Jan Lidbeck berättar om de politiska insatser som är tänkta att motverka hotet från de kritiska och alltmer högröstade grupperna av medborgare. Den första strategin var att *”med stöd av*

media desinformera den friska allmänheten. De långvarigt sjukskrivna beskylldes för att vara omoraliska och arbetsskygga fuskare.” Den andra strategin var att

”befria de långvarigt sjuka från rätten till sjukpenning eller annan sjukersättning. Och detta oberoende av om man aldrig varit sjuk och under decennier betalat sin skattefinansierade sjukförsäkringspremie som garanti för att inte ställas på bar backe vid oväntad sjukdom. Skillnaden mellan en polisstats våldsutövning och det administrativa våldet i en demokrati var relativ. Människor gick under även till följd av inhuman och byråkratisk maktutövning.”

Det är Martin Lehmans uttalanden men jag gissar att även författaren, Jan Lidbeck, står för dessa åsikter. På en chatsida på webben, *Fibromyalgi i fokus*, hittar jag en diskussion om vart man kan vända sig med sina smärtor. ”Bacilla” skriver följande:

2011-01-15 00:34 #9 skrivet av [bacilla](#)

I Skåne har jag hittat DR. Jan Lidbeck i Lund. En helt underbar, duktig och förstående läkare! Går nu på smärtrehab där.

Martin Lehman (Jan Lidbeck) presenterar statistik. Han hade vid en sökning funnit en studie som visade att det var tre gånger vanligare att kvinnliga smärtpatienter tar sitt liv jämfört med den kvinnliga normalpopulationen. En annan studie visade att hälften av alla långvarigt smärtsjuka hade haft tankar på självmord. De hade bemötts med misstroende av sjukvården.

Gud finns

Martin Lehman konstaterar att Habimana, som betyder ”Gud finns” och hans dotter Johanna, vars namn betyder ”Gud är mig nådig” verkade tillsammans ödesmässigt ha lett honom och visat honom att ”Gud finns och är mig nådig?” Det gör att han skyddar sitt samvete när han genomför sin vendetta. Makterna står på hans sida.

Epilog

Boken avslutas med intressanta efterberättelser om hur det gick sen. Kul grepp tycker jag som är nyfiken av mig. Det allra sista kapitlet heter ”Förhistorien”. Där berättar Jan Lidbeck om bakgrunden till beslutet att skriva boken. Här finns saklig information om en del av de samhällsliga och politiska processer som påverkat sjukvårdssystemet samt åtgärdsförslag.

Rekommenderar jag boken? Absolut, å det allra varmaste! Den är både enormt spännande och välskriven och dessutom mycket lärorik.

Boken kostar 244 kr på Bokus och 233 kr på Adlibris. Den är mycket billigare som e-bok på båda ställena.

Se även <http://www.shamanenssang.se/>.

Jan Lidbeck har en intressant föreläsning från Arvika den 15 april 2013 på <http://www.youtube.com/watch?v=RTdy9FaQiCY&feature=youtu.be>

Boken har blivit positivt recenserad i Läkartidningen, ”Sjukvårdssatir nära smärtgränsen”, <http://www.lakartidningen.se/07engine.php?articleId=17167>